

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов *Олена* – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов *Тетяна* – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364”(477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	10
<i>Харитонов Євген Олегович, Харитонova Олена Іванівна,</i> ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЗІТКНЕННЯ ІНТЕРЕСІВ: ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР . .	12
<i>Давидова Ірина Віталівна,</i> ЗУСТРІЧНИЙ ПОЗОВ У ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	16
<i>Мінченко Раїса Миколаївна,</i> ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ. ПРАВОСУДДЯ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ. АЛЬТЕРНАТИВА ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ	20
<i>Сафончик Оксана Іванівна,</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ ОНЛАЙН ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСТОСУНКУ ДІЯ В УКРАЇНІ .	24
<i>Адамова Олена Семенівна,</i> СТРЕС ТА РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПСИХОСОМАТИЧНІ ТА ПРАВОВІ РОЗВІДКИ.....	27
<i>Бабич Ірина Григорівна,</i> ЕВОЛЮЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА У РИМСЬКОМУ ПРАВІ І У СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	31
<i>Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна,</i> ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ	34
<i>Василевська Надія Станіславівна,</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ, РЕАЛІЇ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ	37
<i>Глиняна Катерина Михайлівна,</i> ГУМАНІТАРНІ ПРИНЦИПИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	41
HUMANITERIAN PRINCIPLES FOR THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN SITUATIONS OF ARMED CONFLICT	41
<i>Галупова Лариса Ігорівна, Мартинюк Іван Вікторович,</i> ПЕРЕВАГИ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	45
<i>Журило Сергій Сергійович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	49
<i>Завальнюк Сергій Володимирович</i> ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У ПОДОЛАННІ ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО ПОНЯТТЯ «МАЙНОВОГО ПРАВА»	53

Харитонов Євген Олегович,

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН країни,
зав. кафедрою цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Харитонova Олена Іванівна,

*докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондент НАПрН
України, зав. кафедрою права інтелектуальної власності та патентної
юстиції Національного університету «Одеська юридична академія*

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЗІТКНЕННЯ ІНТЕРЕСІВ: ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР

Характеризуючи війну, дослідники, зазвичай, згадують тезу К. фон Клаузевіца, що війна це, передусім, «акт насильства, який має на меті змусити противника виконати нашу волю» [1, с. 8-11]. Це твердження не викликає сумнівів, однак наразі потребує більш прискипливого розгляду з позицій людського виміру війни із врахуванням особливостей буття особи за феномену «гібридна війна», котрий був відомий давно, але особливою загрозою став у ХХІ ст.

Аналізуючи феномен гібридної війни у контексті агресії рф проти України, дослідники наголошують, що «поняття гібридної війни виявилось теоретично і практично найбільш придатним для визначення специфіки дій рф, яка, поєднуючи мілітарні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні засоби, не гребуючи ядерним шантaжем, послідовно намагається досягти в Україні та в інших точках світу власних, не вповні зрозумілих міжнародній спільноті політичних цілей» [2, с. 15].

Зауважимо доцільність розмежування категорії «гібридна мілітарна війна» і «гібридна війна – загальне явище». У першому випадку йдеться про «гібридність» війни як збройного конфлікту – конструкту, що виник на традиційному підґрунті, а тепер зазнає трансформацій внаслідок використання нових методів, форм і засобів воєнних дій. У другому випадку – «гібридність» війни розуміється у широкому сенсі – як протистояння держав, суспільств, цивілізацій. Війна у такому сенсі охоплює також «мілітарну війну» (збройний конфлікт), але може відбуватися без застосування традиційної зброї, котра замінюється іншими засобами впливу (примусу) підпорядкування однієї сторони конфлікту іншій його стороні. Можуть бути виокремлені

наступні види гібридної війни: 1) мілітарна війна (тут слово «війна» має негативну конотацію, а тому його уникають, замінюючи евфемизмами на кшталт «визвольний похід», «інтернаціональна допомога», «СВО» тощо); 2) інформаційна; 3) релігійна; 4) економічна; 5) юридична; 6) ідеологічна; 7) культурна; 8) психологічна; 9) історична; 10) політична; 11) дипломатична; 12) кібернетична/ технологічна.

З позицій людського виміру категорії «людина» і «війна» нерозривно поєднані: починають війни і завершують війни люди, отримують вигоди від війни – люди (переможці) і страждають від війни – люди (жертви, переможені). Водночас особливістю гібридної війни є те, що у ній людина є і об'єктом війни, і знаряддям досягнення її цілей, але також може виступати суб'єктом гібридної війни, якщо активно протидіє гібридним загрозам [3]. В умовах гібридної війни в Україні, люди повели себе по-різному: одні стали жертвою інформаційно-психологічного впливу й підтримали агресора, інші – намагалися чинити супротив агресорові, а потім, кинувши все, переїхали на підконтрольну Україні територію не тільки через страх за життя своє та життя близьких, а й через те, що не схотіли залишатися в ідеологічному середовищі, створеному агресором [4, с. 161]. Одні люди є об'єктами у гібридній війні, а інші – суб'єктами, що формують нову українську дійсність. І роль кожної людини визначається нею самою. Так само як забезпечення власної безпеки значною мірою залежить від самої людини [5, с. 7]. Від активності людей залежить також потужність громадянського суспільства – третьої сили, котра у відкритому/демократичному суспільстві відіграє величезне значення в умовах гібридної війни, ефективно спонукаючи державу відшукувати «гібридні» відповіді на гібридні загрози.

В умовах дії та взаємодії згаданих чинників актуальності набуває проблема конфліктів інтересів, що виникає у кількох площинах (конфлікт інтересів держав; конфлікт інтересів агресора та того, хто обороняється; конфлікт суспільних та приватних інтересів тощо), а також проблема залагодження цих конфліктів, зокрема за допомогою правових заходів.

Оскільки нас цікавить, передусім, людський вимір війни, розглянемо далі проблему правового/ юридичного захисту інтересів особи. (Не розглядаємо тут проблему захисту суб'єктивних прав, оскільки в умовах війни ця проблема набуває, на наш погляд, «відкладеного» – дещо абстрактного – характеру).

З'ясовуючи за допомогою антропологічного підходу видозміни права в умовах війни, згадаємо, що будь-яка війна неодмінно є насильницьким впливом на психіку особи. При цьому враховуємо, що характер такого впливу значною мірою визначається особливостями гібридної війни. Зокрема, Міністерство закордонних справ України, у своїй позиції щодо сутності російсько-українського конфлікту, серед елементів гібридної війни росії проти України назвало, зокрема, пропаганду, що базується на брехні та підміні понять, і терор і залякування громадян України, і використання у своїх інтересах проросійських сил...[6]

Метою гібридних війн є якісні зміни традиційного культурного і духовного життя, порушення спадкоємності національних ідеалів і цінностей, демонтаж історичної пам'яті. Це допомагає спрямовувати політику супротивника у стратегічну безвихідь, знищувати його економіку неефективними реформами, гальмувати розвиток озброєнь, спотворювати основи національної культури, формувати «п'яту колону» [7, с. 41].

Підбиваючи висновки викладеному, зазначимо, що з'ясування співвідношення категорій «людина», «війна» та «право», є однією з центральних проблем можливості, дієвості та перспектив існування концепту «приватне право» у екстремальних ситуаціях гібридної війни.

Хоча ступінь екстремальності залежить від виду та форми війни. Скажімо, «мілітарна» війна за сутністю є «аномальною ситуацією, у якій не діють нормальні правила». Навіть, «конвенційна війна», правил якої гіпотетично дотримуються її учасники, припускає офіційне обмеження прав приватної особи при оголошенні воєнного стану.

Більш вірогідним є дотримання прав людини/ прав та інтересів приватної особи у економічній, дипломатичній, юридичній, релігійній війнах.

Слабо піддаються контролю порушення прав особи (а відтак знижується можливість їх реалізації та захисту) у ході інформаційної, кібернетичної війни.

Але у кожному разі, постає питання про місце, значення і роль людини /приватної особи у гібридній війні, відповідаючи на яке, обирати, здається на перший погляд, можемо лише один з двох варіантів: 1) людина є об'єктом війни та знаряддям досягнення її цілей; 2) людина може виступати і суб'єктом гібридної війни (якщо вона буде проти-

діяти інформаційним впливам з боку агресора, поширюючи повну та достовірну інформацію, належним чином виконувати свій обов'язок із захисту Батьківщини, вчити оточення визначати приховані загрози) [3].

На нашу думку, і одне, й інше бачення має свої вади, оскільки у першому випадку фактично нівелюється значення людини /приватної особи, а у другому – ігноруються засади міжнародного права щодо визначення війни, її суб'єктів (власне, ігнорується і саме існування міжнародного публічного права, а відтак можливість застосування його норм та документів).

Тому, на наш погляд, оптимальним є третій варіант: визнання людини «третьою особою», проти якої, заради якої і за допомогою або за участі якої ведуться війни. Це означає, що людина не визнається суб'єктом війни (ми маємо тут на увазі усі види гібридної війни), але може визнаватися учасником відносин, які виникають у зв'язку з військовою (та її безпосередніми наслідками).

Що стосується захисту інтересів людини (особи) юридичними заходами в умовах війни, то, враховуючи характеристику війни К. фон Клаузевицем, як «...зіткнення інтересів, що розв'язується кровопролиттям, і тільки цим відрізняється від інших суспільних конфліктів» [1], зауважимо, що «зіткнення /конфлікт інтересів» тут може існувати у різних площинах.

По-перше, це зазвичай «зіткнення великих інтересів» суб'єктів міжнародного права у публічній сфері – між державами тощо.

По-друге, «зіткнення інтересів» відбувається і «усередині» суспільства воюючих держав.

Зокрема, це колізії приватного та публічного інтересів, обмеження прав людини (цивільних прав приватної особи), пов'язані із запровадженням воєнного стану.

Крім того, може виникати й колізія приватних інтересів, пов'язана з користуванням житлом, транспортом, розпорядженням спільним майном, виконанням договорів тощо.

Ситуація, що склалася, робить нагальною проблему визначення особливостей регулювання цивільних відносин в умовах (війни, воєнного стану тощо), коли виникають згадані колізії приватного та публічного, приватного та приватного інтересів.

Першочерговим завданням є вирішення колізії між правами та інтересами приватної особи, з одного боку, і колективними інтересами, –

з іншого. Метою при цьому є захист прав та інтересів приватної особи, але, водночас, із запобіганням зловживанню нею цими правами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карл фон Клаузевіц. Природа війни. пер. Руслан Герасимов. Харків: Vivat, 2018. С. 8-11.
2. Яворська Г. М, Їжак О. І. Феномен гібридної війни. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія /за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. С.15.
3. Тараненко М. М., Ярош І. С. Роль людини в гібридній війні: українська революція 1917–1921 рр. та сучасність. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2021. С. 36-39. URL: 8.pdf (lsej.org.ua)
4. Караман О. Л. Методологічні засади проблеми соціалізації особистості в умовах гібридної війни на сході України: філософський рівень. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 2 (333). Ч. II. С. 161.
5. Золотар О. О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. С. 7.
6. 10 фактів про збройну агресію Росії проти України. Опубліковано 09 грудня 2019 року. – Available at: <https://mfa.gov.ua/10-faktiv-pro-zbrojnu-agresiyu-rosiyi-proti-ukrayini>
7. Сенченко О. Новий виклик людству – гібридна війна. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 5. С. 41.

Давидова Ірина Віталівна,

докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗУСТРІЧНИЙ ПОЗОВ У ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Категорія зустрічності інтересів в договірному праві відноситься до того, як сторони договору обмінюються своїми вигодами та обов'язками з метою досягнення спільних цілей чи задоволення власних потреб. Ця категорія показує, що укладаючи договір, сторони мають спільний інтерес у виконанні умов договору, що сприяє виникненню правових зобов'язань.[2]

Зустрічність інтересів вказує на те, що обидві сторони очікують певної вигоди від договору і згодні діяти відповідно до умов, визна-